

XX.

Om den

Gronlandſke Hund.

af

Henric Christopher Blahn.

Vpp 3

22

1870

Journal of the

1870

of the

1870

De grønlandſke Zunde (a) ligne Ulvene meget. Deres Hoveder ere langagtige, Slaben ſtor, Ørene korte og lige opſtaaende, Skindet tykhaaret; Halen, ſom er endnu meere haarriig, end den øvrige Deel af Kroppen, naaer næſten lige til Jorden, naar den bæres nedhængende, hvilket ſkeer af mange, helſt naar de ere kun maadelig fødte; andre bære den ogſaa i en Krølle. De falde ikke meget ſtore. De ſørſte ere omtrent ſom et middelmaadigt Gaar. Sønden for Den Sydbay (b) ere de i Almindelighed ſtørre, end Norden for ſamme (c). De tude meere, end gøe. De opnaae en Alder af

(a) En Hund kaldes af Grønlænderne Kemmek, *daal.* Kemmik, *pl.* Kemmit. Naar Forſkiel paa Røn ſkal gives tilkiende, og den ikke kan mærkes af Talens Sammenhæng, legges Angut, Gannen (af et Menneſke eller Dyr), eller Arnak, Sunnen, til. I ſaa Tilfælde bliver altsaa Kemmek Angut en San-Hund, og Kemmek Arnak en Tiſpe. Har denne nyligen ſaaet Hvalpe, hedder den Sarliak, af Sarliarpok, 1) om Menneſker brugt: har Varn paa Skibet; 2) men om Hunde: har Hvalpe. En nyfødt Hvalp kaldes Kemmiarſuk; men derſom den er noget ældre, ſaaer den Navn af Kemmiarak, af Kemmek, en Hund, og nomine composito Rak, ſom er den ſidſte Stavelse af Piarak, en Unge af Fugle eller Dyr. Kemmingvoak, Kemmiarſungvoak, og Kemmiarangvoak ere diminutiva, ligesom Kemirkſoak, Kemmiarſurkſoak, Kemmiararſoak ere augmentativa af Kemmik, Kemmiarſuk og Kemmiarak. Der gives endnu andre Navne, hvormed en Hund nævnes i viſſe Omſtændigheder, ſaaſom Kemmutak, en Hund, ſom trækker for Slæde; men de forbigaas for Videløſtigheds Skyld.

(b) Den Sydbay ligger omtrent paa 66 Grader N. Br.

(c) Aarsagen er ventelig denne: at Nord paa holdes ſtørre Mængde, og ſølgelig fødes de ſlettere. Hertil kommer endnu dette: at de der, fra Hvalpe af, bruges til at kjøre med; da de derimod Sønden for denne D. ere befriede for dette.

af en halv Snees Aar og derover. Dog ſaae de ikke altid Lov til at leve ſaa længe. De lægge mange Hvalpe af Gangen ^(d), og ere meget omhyggelige for dem ^(e). De lade ſig meget got afrette til at trække for Slæde ^(f), da der ikke bruges Tømme eller Bidſel paa dem, men de drives fort og styres med en lang Vidſk paa et meget kort Skaf ^(g). De ere tappre og driftige, og angribe uden Frygt den paa Iſen opklavrede Robbe; ja de ere ikke engang bange for Hvidbiørnen ſelv, ſom de ofte giøre Seieren ſtridig. De ere meget hurtige, hvilket ſees nokſom deraf, at de i en kort Vinterdag kunne løbe tolv til ſeynten danſke Miile med en Slæde, hvorpaa kan være eet eller to Menneſker. Dog er det ei med alle Hunde og i ethvert Føre, man kommer ſaa hurtig aſted; dertil udfordres vel fødte og afrettede Hunde, og tillige en god Bei. Ligeſom der hos os er ſtor Forſkiel paa Heste, ſaa er der og i Grønland ſtor Forſkiel paa Hunde; ſaa at nogle ere af en bedre Art og meere lærvillige. Deres Priis er ogſaa derefter, paa de Steder, hvor de bruges at fiøre med. Saa

mange

(d) I Fiorden Amerſlok ſaae jeg engang en Tiſpe med 10 Hvalpe.

(e) I Aaret 1765, da jeg reiſede til Diſko-Bugten, for at beſøge de der værende Præſter, fikſkede jeg en Tiſpe paa Jakobshavn, ſom paa min Heimreiſe fik Hvalpe. Naar vi laae nogenſteds til Lands, bar hun ſine Hvalpe heel forſigtig af Konebaaden, og udføgte paa Vandet et beqvemt Leie for dem, hvor hun blev liggende, indtil vi reiſede igien.

(f) Syd paa Landet, lige indtil Den Sydbay, veed man ikke af at bruge Kiørehunde. Iſens Ubeſtandighed er Aarsag hertil. Derimod jo længere Nord, jo meere beſtändig ligger Iſen om Vinteren, og jo meere bruges Hunde at kiøre med.

(g) Vidſkeſtafter er neppe en Alen lang. Derimod er Vidſken ſelv et Par Favne. Jngen kan derfor bruge den, uden de, ſom ere meget vel øvede; thi i ſteden for at ſlaae paa Hundene, ſlaae de ſig ſelv om Dreene. Men de, ſom forſtaaer deres Vidſk ret, kan ſlaae ſaa viſt, at de med eet Hug kunne ſtille, hvilken Hund de ville, ved et Stykke af hans Dre.

mange Spand Hunde, ſaa mange ſmaaer Stater. Hvert Spand tumler ſig lystig omkring med hinanden indbyrdes; men bliver een af dets Midler angreben af et fremmed Spand, ſaaer den ſtrax Biſtand, og ſom det andet Spand ogſaa kommer deres Stalbroder til Hielp, gaaer Striden ret for Alvor an, og da maae Eierne med Steen og Pryglt ſtille dem ad, om de ikke vil ſee deres beſte Hunde ødelagte; thi de ſegte paa begge Sider ſaa fortviolet, at nogle blive gemeenligen lemlæſtede, om de ikke i Tide blive adſkilte. De kunne ei taale at ſee noget levende Dyr; men Mennesker giøre de ſielden Skade (h). Denne deres Glubſkhed tilligemed deres Tyvagtighed forringer Prisen meget paa diſſe ellers nyttige Creature. Det er ellers at mærke, at Kiorehunden er langt glubſkere end de andre, og viſer ſig overalt at have større Mod. De tage til Takke med alt, hvad der forekommer. Dog paaſtaaer nogle, at de trives beſt af Lodder, men blive feedeſt af Blodſuppe, ſom tillaves af Robbeblod. Er dette ſaa, da burde de, ſom kiøres med, helſt fødes med det ſidſte; da derimod de, ſom aleene holdes for Skindets Skyld, burde helſt have Lodder. Endnu maa jeg anmærke, at nogle ſvomme got, om endſkiont de hverken afrettes, ikke heller i nogen Maade bruges dertil.

§. 2.

Deres Farve er forſkiellig. Der gives hvide, ſorte, rødagtige, røde, graae og plettede. De hvide (i) og ſorte (k) ere de rareſte.

(h) Saaledes havde jeg en liden Danſk Hund, ſom de nogle gange vare nær ved at ſtulle ved Livet; og 1765 ſpogde nogle Hvalpe, ſom man havde kiøbt, ſaa længe med Lammene paa Goſteinsborg, indtil de fik eet dræbt.

(i) Hvor ſmukke de hvide ere, kan ſlattes deraf, at jeg efter min Hiemkomſt fra Grønland fik 10 Rdlr. for et Foervek af ſlige Skind til en Mandſolekpelſ.

(k) De rette ſorte Skind af halvorne Hvalpe ſkal neppe ſtilles fra Sobel.

reſte. Paa ſine Steder ere ogſaa de røde Hvalpeſind meget begierlige. Til Kiorehundene ſees ikke eſter Farven, men om de ere vel afrettede.

S. 3.

Nord paa Landet holdes de ſteſte Hunde, og behøves der ogſaa meeſt; derfor, jo længere Nord, jo bedre afrettes de. Maaden, paa hvilken de afrettes, er denne: at imedens de endnu ere meget unge, ſpændes de i Nlag med de gamle, ſom bide og ſlide i dem, naar de enten ikke vil gaae, eller og at de ikke vil gaae den rette Bei. Men naar man kommer paa en 70° N. Br. omtrent, bruges den Maade, at de ſpændes for Slæde, imedens de endnu ere temmelig unge Hvalpe, og i det at de ſaaledes løbe med Moderen, vænnes de tilig og paa en let Maade at trække for Slæde. Kiører man ſagte, maae de løbe; men naar man kiører haſtig aſted, eller og at de ere trætte, tages de op paa Slæden. Naar Slæden tages frem og Tegn gives, kommer de, om de ellers ere vel afrettede, og legge ſig for ved den i den Orden, i hvilken de ſkal gaae. De gaae ikke to og to, men alle, i hvor mange de end ere, ved Siden af hingnden. Paa Hundene bruges et Slags Seeletoi, hvilket ikke er uligt det, ſom bruges af den ſialandſke Bonde. I ſamme er kun eet Hammeltræb, hvilket er umaneerlig langt. Dette er ogſaa høiſt fornødent, paa det at de, naar de komme til nogen Abning, kunne løbe, nogle til den ene, og andre til den anden Side af ſamme, da Slæden, uden at ſtandſe, gaaer den lige Bei. Slipper en Hund ned i Riſen, og kan ikke i en Haſt komme paa anden Maade op igien, ſtiæres Hammeltræbet over, og den kommer bag eſter. Det er næſten utroelig, hvor ſtore Huller de kunne trække Slæden over, og derſom de ikke havde deſto ſtørre Fart, maatte den ofte ſynke; bliver Kudſken kold, ſtiger han af Slæden,

og, holdende i Opstænderne, løber bag efter den. Ligeledes, naar de kiøre ned af steile Bakker. Tidt skeer det, at Hundene af Uuaals modighed løbe med Stæden fra sin Huusbonde, som da maa gaae hjem. Man kiører ellers med Hundene paa Besøg, paa Jagt og paa Robbefangst. Hvad Grønlanderne da skyde eller fange, maae de slæbe hjem. Ved nogle af de nordligste Handelspladse holder Kompagniet et Spand Hunde, deels for at kiøre med dem ud paa Handel, deels ogsaa for at drage Vand og slikt andet. Ende og de andre Danske ved disse Handelspladse, lige indtil Arbeidsfolkene, holde gemeentligen deres egne Kiørehunde, som dog ere kostbare nok; thi, foruden Foden, kan et got Spand Hunde, som gierne regnes for 5 til 6, tilligemed Støve og Tilbehør komme paa en halv Snees Rigsdaler, og en enkelt Foster undertiden en Ballie. (1)

§. 4.

Foruden den Nytte, som habes af dem, imedens de leve, ere de og til temmelig Nytte i den grønlandske Huusholdning; thi

a) spises Kiødet; dog kun af meget faa Syderlændinger, sieldnere af nogen Nordlænding.

β) Skindet bruges

1) til Underpelse, som dog meest bruges af Syderlændinger.

2) til Strømper.

3) til Karlikpak, et Slags store og temmelig viide Buxer, som bruges af Mandkionnet om Vinteren, helst naar de kiøre ud,

N 9 9 2

eller

(1) Grønlandernes fornemste Varer, som de have at selge, er Spæk af Hvale, Robber, og slige Sædyr. Dette kiøbes af de Danske gemeentlig Ballie-viis; og heraf er det kommen, at man regner de fleste Ting ved Ballier. En Ballie skal være en Lønde, og en Lønde Spæk betales i Grønland med 1 Rdlr. i Danske Varer.

eller og naar de ere ude paa Hvalfangſt. Klædsiden vendes ud og Haarene ind.

4) til Overdækkener, ſom bruges af Grønlanderne i ſteden for Overdyne.

5) De hvide Skind, ſom falde meget i det røde, hvilke af alle ere de rareſte, bruges til Bræmmer paa ſpraglede Kobbeſkinds Klæder. Men da affiæres Haarene ſaaledes, at de blive ikke længere end Haarene paa de Skind, til hvilke de ſhes.

6) De røde, ſom, i Henſeende til Farven, nærme ſig til Reenſkald-Skind, bruges af nogle Fruentimmer til Beenklæder.

7) De ſorte bruges

a) deels til Illoparofek, ſom er en breed Strimmel om Hæften af Underpelfen, og bruges lige ſaa meget for Stads, ſom for Varme;

b) deels til Ajtlik Pagik, eller lige ſaadanne Strimler for Hænderne.

8) Til at ſælge dem til de Danſke, ſom bruge dem

a) deels til ovenanførte Brug,

b) deels til Underfoer, hvortil de ere meget ſkionne; thi foruden dette, at de ere meget lang og tykhaarede, have de desuden en naturlig Varme hos ſig. Dog have de tillige den Feil, at de gemeentlig lugte ilde, naar de blive gamle, hvori Bereedningen maaſkee ogſaa kan have nogen Skyld. De ſorte Hvalpeſkind ſalme, ere ogſaa meget rare at ſaae aldeles uden hvide Pletter.

§. 5.

Det er ikke tilforladeligt, hvad man har bildt Anderson ind: at de grønlandſke „Hunde ikke ere tamme, undtagen naar de vænnes „unge dertil og kan holdes ved Huuſet; ellers ere de vilde og bidſke.

„ Thi

„ Thi af diſſe, ſiger han, opholde ſig paa de efter dem kaldede
 „ Zunde-Der, af hvilke hver er ikkun en Mill ſtor og bevoren med
 „ Græs, vel 4000 og derover, ſom om Vinteren pleie at foeres med
 „ Fuco Marino, Tang, Muſlinger og deſtige, dog meget ſparſomme;
 „ ligen, eſterdi de ſelv nødvendigen bruge det til deres Huusholdning.
 „ Thi diſſe uſle Menneſker æde ſaadanne Hunde vindtørrede, ſaa
 „ og friſke, i det de, baade om Sommeren og om Vinteren, forvare
 „ deres Kiød under Sne og Iis. De jage og ſkyde ſamme lige;
 „ ſom andet Vildt.“ Saavidt Anderson (m). Skiont Grønlæn-
 derne paa Hunde-Eilænder holde en ſtor Deel Hunde, hvilke de,
 ligesom andre der Nord, vel behøve; ſaa behøves dog ikke ſaa ſtor
 Mængde, ſom man har fortalt Anderson; og at holde flere end
 de nødvendige, dertil have Grønlænderne ikke Raad. Med den an-
 givne Føde kunne de vel tage til Takke om Sommeren, naar de have
 intet Arbeide, allerhelſt naar de tillige gaae ved Grønlændernes Huu-
 ſe, hvor de og kan finde Been og Skindſtumper fra om Vinteren;
 men om Vinteren, naar de næſten hver Dag maae i Lag, vil de
 viſſelig have noget for Tanden, om de ellers ſkal udſtaaе Arbeidet.
 Det, Hr. Anderson melder om vilde Hunde, forholder ſig ikke ſaa,
 og jeg veed viſt, at der gives lige ſaa lidet vilde Zunde paa diſſe
 Der, ſom paa noget andet Sted i Grønland. Skulde der være
 vilde Zunde, kunde de allermindſt findes paa Zunde-Eilænder,
 eſterdi der boe idelig Folk om Vinteren, ſom nok udreddede dem, al-
 terhelſt benævnte Der ere baade ſmaa og flade. Desuden ligger om
 Vinteren Iſen til Diſko, Bunke og Hvalfiſke-Eilænder, ligesom
 og til det faſte Land. Det kan altsaa ikke engang være mueligt, at

(m) Andersons Eſterretninger om Iſland og Grønland, S. 27, S. 163. Danſke
 Overſættelſe.

Hundene ſkulde alene være vilde paa Hunde-Eilænder, og at de der ſkulde findes i ſaa ſtor en Mængde; thi naar Fiſebroen lagde ſig, vilde de de ſnart ſøge hen til andre Steder, hvor de kunde have bedre Kærlighed.

§. 6.

Det ſynes, ſom Anledning til denne Fabel har været denne: At, da Grønlanderne der Nord holde mange Hunde, ſaa lade de en Deel efter ſig ved deres Huuſe, naar de om Sommeren forlade deres Vinterboeliger og begive ſig til de Steder, hvor deres Sommerfangſt kaldes dem. Af det, Hundene imidlertid kunne ſamlø, af Kød, Spæk og Skindſtumper, af Been, Muslinger og Inſekter, af Krællebær og deſlige, maae de Sommeren over ernære ſig, ſaa got ſom de kan. Nu er ventelig en Skipper kommen ud paa diſſe Der, juſt paa den Tid, Folkene have været borte, og da han har ſeet en Hob Hunde og er bleven forſkrækket, kan hans Indbildning, underſtøttet af Frygten, ſnart have gjort dem til 4000. Man veed, at i Maii og Junii Maaneder komme Hvalfangerne paa diſſe Hølder, og ofte ankre ved diſſe og andre der omkring liggende Der. Men paa den Mars Tid er Fiſkanten ei altid gaaet bort, hvorfor Hundene have ont ved at ernære ſig. Det er derfor troeligt, at de kunne have angrebet den gode Skipper, ſom maaſkee desuden har havt noget Mad hos ſig, der har lugtet dem i Næſen; og denne Omſtændighed haver gjort dem vilde og bidſke. Og da han ikke vidſte, at Grønlanderne bruge Hundene at fløre med, og alſaa ikke kunde begribe, hvortil Grønlanderne brugde ſaa mange, har han bildet ſig ind, at man ſlagtede dem; og, for at forbedre Historien, har han ladet dem forvare deres Hundekød baade Vinter og Sommer under Sneen og Iſen. Uheldigviis traf det ſig, at Hunde-Eilænder ere lave
og

og meeft med Græs begroede, hvorfor der om Sommeren findes lidet eller intet Iis og Sneec paa dem. De ſkyde vel undertiden deres Hunde, dog er det meeft brugeligt, at qvæle dem, paa det Blodet ikke ſkal forderve Skindet. At dette altid har været brugeligt, ſlut- ter jeg deraf, at Kemmek, en Hund, er Radix til kemmipok, qvæler. Snoren paa en Sælde heder Kemmiak, og kemmifer- pok er at ſtille Sælde. Skulde Kemmek ogsaa være deres Stam- meord, ſynes det ikke urimeligt at troe, at der i de ældſte Tider have været vilde Hunde i Grønland; ſkiønt jeg maa tilſtaaе, at det falder mig ubegribeligt, hvorledes de alle i ſaa vidtløftigt og ubeboeligt Land funde ſaa aldeles blive fangede og tæmmede.

§. 7.

Grønlænderne troe, at alle Udſændinge ſtaaе i et nøie Svoger- ſkab med deres Hunde. Salig Biſkop Egede har dette i hans Natural-Hiſtorie; og da jeg har hørt denne Fabel fortælle paa ſamme Maade, vil jeg her anføre den med Biſkopens egne Ord: „En „ Grønlandſk Qvinde ſkal engang have født Menneſker og nogle Hun- „ dehoalpe. De ſidſte tog hun og ſatte dem paa en gammel Skoe, „ og ſkød dem ud paa Søen, og ſagde: Farer hen og bliver Kablu- „ næt af Eder (n). Deraf kommer det, ſige de, at Kablunæt leve „ ſtedſe paa Søen, og Skibene ere lige ſaa dannede ſom grønlandſke „ Skoe, runde for og bag (o).“ Denne Fabel har koſtet nogle Grøn- lændere en banket Trosie af hidſige Europæere, ſom ikke have kunnet fundet ſig i dette Svogerſkab. Slig Ubefindighed forvolder, at man ſielden ſaaer denne og andre Fabler at høre, til ſtor Hindet for

Mis-

(n) Kablunak er et Ord, hvormed en Fremmed, en Udſænding, betegnes af Grønlænderne.

(o) See Hans Egedes Nat. Hiſt. 19 Kap. S. 117.

Miſſionen, eſterdi Lærerne, ved ſlige Tings oftere Fortælleſe, fik des oftere Leilighed til paa en behagelig Maade at give dem bedre Underretning. Mod de hundſke Udlændinge meene nogle Grønlandere at finde en mægtig Beſkytter i deres Innupek eller Innuperkloak (P).

S. 8.

I Anledning af de grønlandſke Hunde kan her gøres en Anmærkning, ſom kan anſees ſom et Tillæg til Biſkop Egedes Eſterretning om Grønlandernes Leege, og iſær deres Boldſpil (Q). Den beſtaaer deri, at allertængſt Nord ſkal Grønlanderne, eſter Beretning, have en Art Boldſpil, ſom ſkeer baade til Fods og til Bogns (rettere til Slædes). De Bolde, ſom ved denne Leilighed bruges, ere giorte af et heelt Kobbeſkind, ſom er udstoppet med Høe, i ſteden for at de almindelige ere kun en udstoppet Bante, eller noget ſligt. Naar de leegende Grønlandere have nu deelt ſig i to Partier, kaſte de, ſom ſædvanligt, Bolden imellem ſig, og ethvert Partie søger at beholde den, ſaa længe det er mueligt, og at føre den ſaa langt frem, ſom ſkee kan, til det Sted, hvortil det modſtreidende Partie ſkal drives. Men naar de omſider ere blevne kede af at løbe længer, søger een at kaſte ſig paa en Slæde og jager i fuld Spring bort med Bolden, da alle de andre ligeledes løbe til Slæderne, og fiøre, det haſtigſte de kunne, bag eſter; nogle, for at ſaae Bolden, og andre, for at forhindre, at den ikke ſkal komme fra deres Partie (R).

(P) Om denne ſkal mældes ved en anden Leilighed.

(Q) Hans Egedes Nat. Hiſt. 15 Kap. 84 S., ſamt Kobberpladen til Side 92.

(R) Aftegning paa en Slæde med Hunde for, findes i ovennævnte Nat. Hiſtorie paa Kobberpladen, ſom hører til S. 59, hvor en Slæde foreſtilles med 8 Hunde for; og paa Kobberpladen til S. 46.

